

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně

**Sbor národní bezpečnosti – stanice Horšovský Týn
1945–1953**

Inventář

EL NAD č.: 1976
AP č.: 471

Mgr. Radka Kinkorová

Horšovský Týn 2018

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií.....	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu.....	5
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	6
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky.....	6
Seznam použitých pramenů a literatury.....	7

Příloha

Seznam použitých zkratk	8
-------------------------------	---

Inventární seznam.....	9
-------------------------------	----------

I. Vývoj původce archiválií

Původce archiválií:

Stanice Sboru národní bezpečnosti (SNB) Horšovský Týn, nejnižší článek organizace SNB, existence 1945–1991.

Při obnovování činnosti bezpečnostních sborů na dříve obsazeném území po skončení druhé světové války byla na horšovskotýnském okrese nejrychleji znovuzřízena stanice v Horšovském Týně. Památník okresní stanice SNB udává obnovení stanice již k 5. květnu 1945, první zápis v podacím deníku (inv. č. 13) je z 10. května 1945 a toto datum potvrzuje i zápis v památníku stanice SNB Horšovský Týn (inv. č. 1), který upřesňuje, že se tak stalo rozkazem okresního četnického velitele v Domažlicích nadporučíka Zlatníka. Prvním poválečným velitelem se stal štábní strážmistr Jan Krčma, s nímž přišli na stanici Josef Kovář, Emil Jeníček, Josef Vandas, František Novotný a Jan Zemek, kteří zde vystřídali německé četníky v počtu 21 mužů. Před příchodem českého osazenstva na stanici v Horšovském Týně podléhalo zdejší německé četnictvo vrchnímu strážmistru Ohnrichovi, bývalému českému četníkovi německé národnosti, který byl revolučním národním výborem v Horšovském Týně pověřen provizorním vedením bezpečnostní služby. Tato prozatímní služba skončila dnem 10. května 1945. Do 25. května 1945, kdy bylo v Horšovském Týně zřízeno okresní velitelství SNB, podléhala stanice domažlickému okresnímu velitelství.

Již před koncem války doporučil ministr vnitra Košické vlády ve svém návrhu ze 17. dubna 1945 zrušení četnictva. K tomu došlo v souvislosti s výnosem ministerstva vnitra z 30. června 1945,¹ jenž ustanovil vznik SNB jako jednotného vojensky organizovaného strážného sboru, který měl plnit v pozměněné formě úkoly a funkce dříve zastávané četnictvem. Až do vydání zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti, sbor pro výkon své služby prozatím používal předpisů platných před 30. zářím 1938, pokud neodporovaly výnosu ministra vnitra a programovým zásadám vlády. Nový zákon rušil platnost zákona č. 229/1920 Sb., o četnictvu. Do Sboru národní bezpečnosti byli po prověření zařazeni příslušníci dosavadních bezpečnostních uniformovaných sborů, tj. četnictva, státní policie a obecní výkonné policie, a vybraní příslušníci partyzánských a revolučních jednotek, osoby navrátilší se z koncentračních a internačních táborů apod. SNB převzal strukturu četnictva a rovněž plynule pokračoval v dosavadní činnosti, jež spočívala v udržování veřejné bezpečnosti. SNB byl vytvořen jako výkonný orgán správy národní bezpečnosti, kterou zajišťovaly okresní a zemské národní výbory.

Obvod stanice SNB Horšovský Týn zahrnoval na počátku své činnosti 4200 obyvatel a k tomu kolem 500 německých uprchlíků a 100 válečných zajatců, kteří byli přiděleni na různé zemědělské práce po okolních vesnicích. Zpočátku zaměstnávaly příslušníky stanice specifické činnosti vyplývající z poválečné situace. Bezprostředně po osvobození bylo třeba přednostně zabezpečit pořádek a klid. Znovuzřízená česká stanice začala ihned shromažďovat veškerý vojenský materiál a státní majetek. Zajišťovala zbraně, munici a výstroj, telefonický a spojovací materiál a motorová vozidla a vše předávala posádkovému velitelství v Domažlicích. Nové úkoly čekaly stanici v oblasti vyšetřování členů nacistických organizací a šetření činnosti těchto osob v době nesvobody, dále dohlížela na průběh odsunu Němců a následného osidlování. V pohraničním Horšovském Týně stanice SNB prováděla výše charakterizovanou činnost intenzivně ještě v průběhu let 1946 a 1947.

Charakter činnosti SNB určoval zákon z 11. června 1947 č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti, doplněný vládním nařízením z 19. prosince 1947 č. 229/1947 Sb., jímž se vymezují úkoly národní bezpečnosti. Nadále zůstalo základním posláním sboru chránit

¹ Směrnice MV č. 3700-26/6-45-V/4 z 30. června 1945 o organizaci Sboru národní bezpečnosti.

veřejnou bezpečnost, bdít nad veřejným pořádkem a veřejnou mravností. Národní bezpečnost měla především chránit ústavní zřízení, převzala rovněž záležitosti, pro něž byly dříve zřízeny státní policejní úřady, ale také střežení státních hranic, které bylo vyhrazeno strážci obrany státu. Do oboru činnosti národní bezpečnosti spadaly i policejní věci požární, záležitosti silniční, železniční a letecké dopravy, evidence obyvatelstva, zejména hlášení pobytu, cestovní pasy, boj proti zločinnosti a sociální nepřizpůsobivosti, ochrana úrody, policejní uzavírací hodiny, ztráty a nálezy aj. Vládnímu nařízení č. 229/1947 Sb. předcházelo téhož dne vydané vládní nařízení č. 228/1947 Sb., o přísaze členů Sboru národní bezpečnost.

Po faktickém ustavení SNB fungovalo v každém okrese okresní velitelství SNB a několik jemu podřízených velitelství stanic. Okresní velitelství SNB byla podřízena oblastnímu velitelství SNB, jež vzniklo na místě dosavadního velitelství četnického oddělení (říjen 1945). Další instance představovala zemská velitelství SNB a ministerstvo vnitra. Správními úřady národní bezpečnosti se staly opět národní výbory (kromě místních). SNB podléhal vojenským trestním zákonům a soudům a platil pro něj vojenský řád, disciplinární předpisy však pro něj stanovovalo ministerstvo vnitra. Stanice SNB v Horšovském Týně byla (spolu se stanicemi Bělá nad Radbuzou, Blížejov, Čechovice, Eisendorf, Grafenried, Hostouň, Meclov, Osvračín, Pivoň, Poběžovice, Rybník, Semněvice a Staňkov) začleněna do obvodu Okresního velitelství SNB v Horšovském Týně a Oblastního velitelství SNB v Plzni.

Od 1. ledna 1949 vstoupil v platnost zákon č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti, který mj. ukládal provádět v rámci SNB politickou a osvětovou výchovu.² Zásadní význam pro činnost bezpečnostního aparátu mělo přijetí nového trestního zákona č. 86/1950 Sb. z 23. května 1950 a především zřízení ministerstva národní bezpečnosti vládním nařízením č. 48/1950 z téhož dne.³ Pod pravomoc nového ministerstva přešly veškeré ozbrojené složky ministerstva vnitra a jeho bezpečnostní agenda. Zřízení nového ministerstva představovalo zásadní změnu v řízení SNB, národní výbory přestaly být správními úřady národní bezpečnosti.

Velitelství stanic SNB (poté Národní bezpečnosti /NB/) byla již od roku 1949 redukována a po přetvoření okresních velitelství NB na okresní velitelství Veřejné bezpečnosti (VB)⁴ se v roce 1951 stanice rušily. Místo nich se zřizovala v rámci reorganizace VB k 1. březnu 1951 okrsková služba. Okrsky VB, které převzaly část úkolů rušených stanic, již nebyly samostatnými útvary. K výkonu služby na území okrsku byl určen okrskový zmocněnec VB (okrskář), jenž zodpovídal za pořádek a bezpečnost ve svém okrsku a byl součástí I. (venkovního) oddělení okresního velitelství NB a poté v roce 1953 zřízeného okresního oddělení VB. Na rozdíl od stanic SNB okrsky již neprováděly úplné objasňování trestných činů a nezpracovávaly trestní oznámení.

Sbor národní bezpečnosti tvořily až do roku 1990 dvě složky, Veřejná bezpečnost a Státní bezpečnost. Státní bezpečnost zanikla rozkazem ministra vnitra Rudolfa Sachera 1. února 1990, Veřejná bezpečnost byla na základě zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ze dne 21. června přeměněna na 15. července 1991 na Policii České republiky.

Stanice SNB Horšovský Týn sídlila od 10. května 1945 ve Stalinově ulici čp. 16, od 6. října 1946 v ulici B. Němcové čp. 2/34 a od 14. května 1949 v ulici Leninova čp. 39.

² Tomuto zákonu předcházelo přijetí dvou závažných zákonů o postihu protistátní nepřátelské činnosti: zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratického zřízení, a zákona č. 247/1948, o táborech nucené práce.

³ Vládní nařízení č. 48/1950 Sb., kterým se zřizuje ministerstvo národní bezpečnosti. Toto ministerstvo působilo do 1. října 1953, kdy bylo zrušeno a jeho pravomoci přešly zpět na ministerstvo vnitra

⁴ Později přejmenované na okresní oddělení VB.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Archiválie pocházející z činnosti stanice SNB v Horšovském Týně byly do Státního okresního archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně delimitovány z archivního souboru Fondy Veřejné bezpečnosti z bývalého kraje Plzeň (EL NAD 10133), jenž byl dosud v péči I. oddělení SOA v Plzni, a to protokolem o přemístění (delimitaci) archiválií ze dne 25. října 2016 čj. SOAP/010-0839/2016. Podle přílohy k tomuto protokolu oblastní archiv delimitoval 1 úřední knihu, 13 podacích protokolů a 7 indexů pocházejících z činnosti četnické stanice Horšovský Týn. Při vymezování jednotlivých archivních fondů v SOKA Domažlice však byly archiválie určeny do archivního fondu Sbor národní bezpečnosti – stanice Horšovský Týn, protože všechny pocházejí až z období po zániku četnických stanic. Archiválie označené v předávacím protokolu jako indexy byly definovány jako repertáře a jeden z podacích protokolů určen jako repertář. Toto rozčlenění delimitovaného materiálu proběhlo až v roce 2017, proto je přírůstek archivního fondu Sbor národní bezpečnosti – stanice Horšovský Týn evidován pod číslem 85/2017 a uvádí jednu úřední knihu, 12 podacích protokolů a 8 repertářů.

Státní oblastní archiv v Plzni převzal archiválie k uložení do archivního souboru Fondy Veřejné bezpečnosti z bývalého kraje Plzeň ve dvou přejímkách, a sice 11. března 1960, č. přírůstku 17-20/1960, a 7. října 1961, č. přírůstku 7-42/1961.

Z písemností vzniklých z činnosti stanice SNB v Horšovském Týně se dochoval památník stanice a registraturní pomůcky. Zápisy nacházející se na deskách podacích deníků podávají informaci o tom, že spisy nebyly při skartaci provedené 18. února 1960 nalezeny. Podací protokoly dále informují o množství skartovaného materiálu. Kromě výše uvedeného se jiné dokumenty stanice SNB v Horšovském Týně nedochovaly.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Sbor národní bezpečnosti – stanice Horšovský Týn obsahuje archiválie pocházející z let 1945–1953.

Přestože stanice SNB byly rušeny v roce 1951 a místo nich začaly působit okrsky VB, které již nebyly samostatné, ponechala zpracovatelka v archivním fondu i archiválie z let 1951–1953, a to na základě doporučení komise pro předarchivní činnost a péči o archiválie z 24. října 2016, jež vydala v souvislosti s delimitacemi archiválií Fondů Veřejné bezpečnosti z bývalého kraje Plzeň probíhajícími na podzim 2016 (viz kapitola II.).

Archivní fond tvoří jedna úřední kniha a registraturní pomůcky. Registraturní pomůcky se dělí na tajné podací protokoly, důvěrné podací protokoly, podací protokoly důvěrného zpravodajství a obyčejné podací protokoly. Podací protokoly jsou v jednotlivých řadách seřazeny chronologicky a po nejmladším podacím protokolu následují repertáře rovněž v chronologickém pořadí. Bohužel ani podací protokoly se nedochovaly v úplnosti, chybí svazek z části roku 1947 a druhé poloviny roku 1949.

Po formální stránce je inventář zpracován podle metodického pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek čj. SOAP/006–0767/2010 a jeho dodatku čj. SOAP/006–1300/2014 a dále podle metodického návodu č. 1/2013 odboru archivní správy a spisové služby ministerstva vnitra čj. MV–46913/AS–1/AS–2013.

Během pořádání nebyly vyřazeny žádné archiválie. Z pohledu úplnosti zachování archiválií je archivní fond označen jako torzovitý. Jazykem archiválií je čeština. Některé archiválie jsou fyzicky poškozené (utržené desky inv. č. 15, 17, 18, 18, 21 a poškození plísněmi inv. č. 14).

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Archiválie inventarizovaného archivního fondu pocházejí z činnosti stanice SNB v Horšovském Týně. Badateli vyhledávaným bude pravděpodobně památník stanice vedený v letech 1945–1949, který podle jednotného předtisku podává informace o příslušnících SNB pracujících na stanici a rovněž o její činnosti. Objevují se zde např. údaje o průběhu prvních poválečných dnů a roli bezpečnostního sboru v nich. Památník zpětně zaznamenává i politický vývoj v Horšovském Týně v roce 1938. K záležitostem roku 1946 se památník vůbec nevyjadřuje, zato rok 1947 zachycuje některé mimořádné události (povodeň, návštěvy členů vlády Václava Noska a Antonína Zmrhala a putování ostatků sv. Vojtěcha). Zápisy v památníku nejsou nijak obsáhlé ani důsledné a minimálně se věnují podstatě bezpečnostní služby. Vzhledem k okolnostem vzniku památníku je ovšem třeba zachovat kritický přístup k tomuto pramenu, obdobně jako k jiným pamětním knihám.

Dále se v archivním fondu dochovaly pouze registraturní pomůcky, jejichž výpovědní hodnota je limitována účelem, který jako takové plnily. Přesto však přibližují agendu, jíž stanice SNB v daném období vykonávala.

Pro hlubší poznání činnosti a působení stanice SNB je ovšem bezpodmínečně nutné prostudovat i další archivní materiál. Z archiválií uložených ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně lze doporučit zejména archivní fond Okresní národní výbor Horšovský Týn.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Sbor národní bezpečnosti – stanice Horšovský Týn uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Mgr. Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně dne 3. 7. 2018

Mgr. Radka Kinkorová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

SOkA Domažlice, fond *Okresní národní výbor Horšovský Týn* (EL NAD 150).

SOkA Domažlice, fond *Okresní velitelství SNB Horšovský Týn* (EL NAD 1977).

Literatura

JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

KVAPILOVÁ, Iva. Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945 – 1950 se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp. pořádkovou a kriminální) složku. *Sborník AMV 1/2003*, s. 68–90.

KVAPILOVÁ, Iva. Organizační vývoj SNB v 50. letech se zaměřením na jeho veřejně bezpečnostní složku. *Sborník AMV 2/2004*, s. 9–69.

MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír. *Dějiny policie a četnictva IV. : Československo (1945 – 1989)*. Praha : Police history, 2011.

Příloha: Seznam použitých zkratk

AMV	Archiv Ministerstva vnitra
AP	archivní pomůcka
AS	archivní správa
čj.	číslo jednací
čp.	číslo popisné
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
eid. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
MV	ministerstvo vnitra
NB	Národní bezpečnost
ppr	podací protokol
rep	repertář
Sb.	Sbírka zákonů
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
SOKA	státní okresní archiv
ukn	úřední kniha
VB	Veřejná bezpečnost

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
I. Knihy			
1	Památník	1945–1949	ukn 1
II. Spisový materiál			
A. Registraturní pomůcky			
Podací protokoly tajné			
2	Podací protokol tajný 1. 7. 1945–31. 12. 1949; čj. 1/45–333/49	1945–1949	ppr 1
3	Podací protokol tajný 2. 1. 1950–31. 12. 1951; čj. 1/50–449/51	1950–1951	ppr 2
4	Podací protokol tajný 2. 1. 1951–19. 8. 1952; čj. 1/51–193/52	1951–1952	ppr 3
5	Repertář k podacímu protokolu tajnému	1945–1949	rep 1
6	Repertář k podacímu protokolu tajnému	1950–1951	rep 2
7	Repertář k podacímu protokolu tajnému	1952–1953	rep 3
Podací protokoly důvěrné			
8	Podací protokol důvěrný 31. 5. 1945–30. 12. 1946; čj. 1/45–391/46	1945–1946	ppr 4
9	Podací protokol důvěrný 2. 1. 1947–29. 5. 1949; čj. 1/47–101/49	1947–1949	ppr 5
10	Repertář k podacímu protokolu důvěrnému	1945–1946	rep 4
11	Repertář k podacímu protokolu důvěrnému	1947–1949	rep 5
Podací protokol tajného zpravodajství			
12	Repertář k podacímu protokolu tajného zpravodajství	1946–1947	rep 6

Podací protokoly obyčejné

13	Podací protokol obyčejný 10. 5. 1945–31. 12. 1945; čj. 1/45–1982/45	1945	ppr 6
14	Podací protokol obyčejný 1. 1. 1946–27. 4. 1946; čj. 1/46–2000/46	1946	ppr 7
15	Podací protokol obyčejný 29. 4. 1946–10. 8. 1946; čj. 2001/46–3000/46	1946	ppr 8
16	Podací protokol obyčejný 10. 8. 1946–26. 4. 1947; čj. 3001/46–1650/47	1946–1947	ppr 9
17	Podací protokol obyčejný 27. 8. 1947–19. 7. 1949; čj. 3341/47–2180/49	1947–1949	ppr 10
18	Podací protokol obyčejný 29. 12. 1949–12. 3. 1951; čj. 4151/49–700/51	1949–1951	ppr 11
19	Podací protokol obyčejný 20. 6. 1951–1. 3. 1952; čj. 1711/51–500/52	1951–1952	ppr 12
20	Repertář k podacímu protokolu obyčejnému	1945	rep 7
21	Repertář k podacímu protokolu obyčejnému	1952	rep 8

Název archivní pomůcky:	Sbor národní bezpečnosti – stanice Horšovský Týn
Značka archivního fondu:	SNB H. Týn
Časové rozmezí:	1945–1953
Počet evidenčních jednotek:	21 (1 úřední kniha, 12 podacích protokolů, 8 repertářů)
Počet inventárních jednotek:	21
Rozsah v bm:	0,38
Stav ke dni:	3. 7. 2018
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	12
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 3. 7. 2018 čj. SOAP/010-0441/2018